

Aleksandra Kruk

KARIERA POLITYCZNA KLAUSA KINKELA

Droga do polityki

Klaus Kinkel urodził się w 1936 roku w Metzinger. Jego ojciec – lekarz internista – charakteryzował syna jako człowieka „niezręcznego, trudnego, w stu procentach wiarygodnego i odpowiedzialnego”¹. Klaus Kinkel złożył egzamin dojrzałości w Hechingen. Zrezygnował ze studiowania medycyny, wybierając prawo na uniwersytetach w Tybindze, Bonn i Kolonii. Zdał pierwszy i drugi egzamin prawniczy, a w 1964 roku otrzymał tytuł doktora nauk prawnych. Kinkel był zatrudniony od 1965 roku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, w Federalnym Urzędzie ds. Ochrony Ludności (Bundesamt für zivile Bevölkerungsschutz). Od 1966 roku przez dwa lata pracował w administracji w Badenii-Wirtembergii, w Balingen. Nie udało mu się zostać burmistrzem w Hechingen. Ubiegał się o ten urząd w 1966 roku. Wymagana była bezwzględna przewaga, a Kinkel w pierwszej turze otrzymał 41% poparcia. W drugiej turze kandydat został pokonany przez Norberta Rortha. Kadencja nowo wybranego burmistrza miała trwać osiem lat. Ponieważ nie wszyscy zgadzali się z wynikiem wyborów, 17 września 1967 roku w Hechingen przeprowadzone zostały ponowne wybory burmistrza. I tym razem Kinkel poniósł porażkę. Po tym wydarzeniu zdecydował się na wyjazd z miasteczka². Klaus Kinkel w 1968 roku ponownie

¹ Klaus Kinkel. „Munzinger-Archiv/Internat. Biograph. Archiv 9/99, P 015084-9, Ki-ME.

² E. Schmidt-Eenboom: *Der Schattenkrieger. Klaus Kinkel und der BND*, Düsseldorf 1995, s. 11, 8–10.

rozpoczął pracę w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, kierowanym wtedy przez Hansa-Dietricha Genschera. Był to początek współpracy, choć nie od razu formalnej przynależności Klaus Kinkela do Wolnej Partii Demokratycznej (Freie Demokratische Partei – FDP).

Mentor liberałów, Genscher, swojego pracownika wspominał następująco: „wtedy zaczęła się długa współpraca, która była kontynuowana w Urzędzie Spraw Zagranicznych i nas w końcu w 1990 roku uczyniła kolegami – ministrami. W 1970 roku nie można było jeszcze przypuszczać, że K. Kinkel w 1992 roku zostanie moim następcą jako minister spraw zagranicznych. Każdemu jego zawodowemu krokowi, też jego powołaniu na urząd prezydenta Federalnej Służby Bezpieczeństwa, mogłem się z pełnym przekonaniem zgodzić”³. Genscher pisał też o „ludzkiej i przyjaznej więzi” między nim a Klausem Kinkelem⁴. W latach 1970–1974 Kinkel pracował jako osobisty referent ministra spraw wewnętrznych Hansa-Dietricha Genschera. Kierował biurem ministra i zyskał miano „mocnego człowieka Genschera”⁵. Sam Kinkel współpracę z Genscherem nie zawsze oceniał pozytywnie, zarzucając mu zwlekanie z podejmowaniem decyzji, kunktatorstwo⁶. Zaufanie mógł zyskać w 1974 roku, gdy nieobce mu były kulisy dymisji kanclerza Willy’ego Brandta⁷. Kanclerz zrezygnował z urzędu w atmosferze skandalu, gdy w gronie jego współpracowników znalazł się szpieg z NRD – Günther Guillaume. Socjaldemokraci nie darowali Genscherowi, że jako minister spraw wewnętrznych niedostatecznie bronił reputacji Brandta. Kinkel w tych trudnych chwilach wspierał Genschera i zyskał sobie jego sympatię; w oczach Genschera ze „współpracownika przeistoczył się w doradcę i zyskał jego zaufanie”⁸. Gdy w 1974 roku Genscher został ministrem spraw zagranicznych, Kinkel ściśle z nim współpracował i odpowiadał za działalność Urzędu Spraw Zagranicznych. W 1979 roku został kierownikiem Federalnej

³ H.-D. Genscher: *Erinnerungen*, Berlin 1995, s. 140.

⁴ Ibidem.

⁵ K. Kinkel, *Munziger...*

⁶ H.-D. Heumann: *Hans-Dietrich Genscher. Die Biographie*, Paderborn – München – Wien – Zürich 2012, s. 32.

⁷ A. Baring: *Machtwechsel. Die Ära Brandt-Scheel*, Stuttgart 1982, s. 741–742.

⁸ H.-D. Genscher: *Erinnerungen...*, s. 197–199.

Służby Wywiadowczej. Jak zaakcentował Torsten Krauel, Klaus Kinkel był pierwszym niemundurowym kierownikiem tego urzędu. Wcześniej Bundesnachrichtendienst – BND – była zarządzana przez Reinholda Gehlena i Gehrharda Wessela⁹. Kinkel funkcję tę pełnił cztery lata, zyskując szacunek i szereg pochwał. W 1979 roku kierował „operacją Stiller”, która polegała na zbieraniu informacji na temat prac służby bezpieczeństwa w NRD. Werner Stiller (od którego nazwiska pochodzi nazwa operacji), urodzony w 1947 roku, studiował matematykę w Lipsku. W 1970 roku nawiązał współpracę z służbami bezpieczeństwa NRD, a w 1976 roku został pracownikiem zachodnioniemieckich służb bezpieczeństwa. W 1979 roku z dokumentami wykradzionymi służbom w NRD uciekł na Zachód¹⁰.

W 1982 roku nastąpiła w Niemczech Zachodnich „zmiana warty”. Przestała istnieć koalicja socjaldemokratyczno-liberalna. Trwający od 1969 roku sojusz został zastąpiony porozumieniem Helmuta Kohla i Franza Josefa Straußa z liberałami. W nowo powstałym rządzie FDP otrzymała teki ministra spraw zagranicznych, ministra gospodarki, ministra rolnictwa oraz ministerstwo sprawiedliwości. Hansowi Engelhardowi, nowemu ministrowi sprawiedliwości, Genscher polecił jako sekretarza stanu Klause Kinkela. Tym samym Kinkel wrócił do pracy w Ministerstwie Sprawiedliwości. Mimo że nie należał do żadnej partii, kojarzono go z liberałami. Uchodził za lojalnego, kompetentnego pracownika ministra Hansa Engelharda. Słynął z doświadczenia w prawodawstwie związanym z ochroną danych osobowych, bezpieczeństwem, polityką azylową. 2 grudnia 1990 roku Engelhard z przyczyn zdrowotnych przestał pełnić funkcję ministra sprawiedliwości, a Klaus Kinkel został jego następcą¹¹.

Gdy 17 stycznia 1991 roku Helmut Kohl został ponownie kancle-rzem, w powstałym rządzie liberałowie otrzymali pięć tek. Klaus Kinkel obowiązki ministra sprawiedliwości przejął 18 stycznia 1991 roku. Genscher został ponownie ministrem spraw zagranicznych, Jürgen Müllemann ministrem gospodarki, Rainer Ortleb ministrem oświaty

⁹ K. Kinkel: *Zwanzig Jahre in Spitzenpositionen*, *Die Welt*, 3 XII 2010.

¹⁰ E. Schmidt-Eenboom: *Der Schattenkrieger...*, s. 160–178.

¹¹ H.-D. Genscher: *Erinnerungen...*, s. 462–463.

i nauki, a Irmgard Adam-Schwaetzer ministrem ds. planowania przestrzennego, budownictwa i urbanistyki¹².

Kim byli liberałowie, z którymi Kinkel miał współpracować w nowym gabinecie? Rainer Ortleb, urodzony w Gerze w 1944 roku, studiował matematykę w Dreźnie, po czym kontynuował działalność naukową. W 1987 roku został profesorem i rozpoczął pracę na Uniwersytecie w Rostoku. Od 1968 roku był członkiem Liberalno-Demokratycznej Partii Niemiec (Liberal-Demokratische Partei Deutschlands – LDPD). Po zjednoczeniu Niemiec został ministrem ds. zadań specjalnych. Działająca od 1975 roku w FDP Irmgard Adam-Schwaetzer po studiach farmaceutycznych na uniwersytetach w Pasawie, Münster i Bonn zdobyła tytuł doktora i pracowała w przemyśle farmaceutycznym. Jej awans w partii na stanowisko sekretarza generalnego nastąpił po odejściu z partii Güntera Verheugena w 1982 roku. Dwa lata później Schwaetzer została skarbnikiem partii. Od 1987 roku pracowała w Urzędzie Spraw Zagranicznych. Jej karierę popierał Otto Graf Lambsdorff, który częściej dostrzegał jej aktywność aniżeli Klaus Kinkel. Jürgen Möllemann urodził się w Augsburgu w 1945 roku. Ukończył studia pedagogiczne i pracował jako nauczyciel. W 1970 roku wstąpił do FDP, a w 1972 roku zdobył mandat poselski. Najpierw specjalizował się w sprawach związanych z nauką, następnie zdobywał doświadczenie w polityce zagranicznej. W 1982 roku popierał Genschera. W 1987 roku został ministrem ds. oświaty i nauki. 18 stycznia na stanowisku ministra gospodarki zastąpił Helmuta Haussmanna¹³.

Klaus Kinkel, zostawszy ministrem sprawiedliwości, był charakteryzowany jako: „nosiciel nadziei, jako beniaminek roku [...] człowiek, który z natarczywą skromnością nadchodzi, sprytny zawodowiec, który opanował zasady politycznego interesu”¹⁴.

¹² U. Leuschner: *Die Geschichte der FDP. Metamorphosen einer Partei zwischen rechts, sozialliberal und neokonservativ*, http://books.google.pl/books?id=qbrUCoRsTQMC&prints=ec=frontcover&dq=U.+Leuschner,+Die+Geschichte+der+FDP.+Metamorphosen+einer+Partei+zwischen+rechts,+sozialliberal+und+neokonservativ&source=bl&ots=syHbhyVrLM&sig=B7RN9_7hOiW2CVwezvZb25YXIol&hl=pl#v=onepage&q&f=false

¹³ J. Dittberner: *Die FDP. Geschichte. Personen, Organisation, Perspektiven. Eine Einführung*, Wiesbaden 2005, s. 389 i 395; Jürgen Möllemann, Munziger-Archiv/Internat. Biograph. Archiv 38/03, P016186-13 Mo-ME, 1–8.

¹⁴ *Fremd im ersten Glied*, „Der Spiegel” 1992, nr 14.

Kinkel ocenił, że sprawowanie urzędu ministra sprawiedliwości to „interesujące, ale ogromnie trudne zadanie”¹⁵. Wyzwaniem, które przed nim stało, była odbudowa praworządności w nowych landach. „Po czterdziestu latach istniała przede wszystkim głęboka tęsknota za prawem, które doprowadziło do pokojowej rewolucji – ona była wielką siłą napędową zmiany”¹⁶. Podstawy praworządności trzeba było budować w oparciu o układ zjednoczeniowy z 20 września 1990 roku. Minister zwracał uwagę, że obywatele byłej NRD długo czekali, by żyć w państwie prawa. Podkreślał potrzebę wymiany kadr w sądownictwie, by rozwiązywaniem problemów prawnych nie zajmowali się już wykonujący polecenia starego systemu urzędnicy państwowi i prawnicy. Kinkel tłumaczył, że ludzie współtworzący obalony system posiadają „inną mentalność”, charakteryzuje ich brak wiary we własne umiejętności i siły, bierność, oczekiwanie na pomoc innych. Kinkel tłumaczył, że w NRD nie doceniano jednostek, od odpowiedzialności indywidualnej uciekano się do zbiorowej. Dlatego rozliczanie się z przeszłością było, zdaniem ministra Kinkela, skomplikowane. Wskazywał na problemy w procesie dowodzenia indywidualnej winy i apelował o cierpliwość. Aby budować praworządność na terytorium byłej NRD, zaprosił do współpracy prawników, urzędników, historyków, filozofów. Do najważniejszych problemów, które wymagają regulacji prawnych, zaliczył rehabilitację ofiar, ochronę środowiska, prawo rodzinne, dostosowanie prawa gospodarczego. Tłumaczył, że wielu przestępców to ludzie starzy, a w postępowaniu procesowym należy przestrzegać praw człowieka. Podkreślał, że NRD była państwem biurokratycznym. Aby poznać i zrozumieć mechanizmy działania takiego państwa, potrzebny jest czas i zaangażowanie wykwalifikowanych pracowników. Kinkel zwracał uwagę na potrzebę ochrony danych osobowych oraz usprawnienia systemu komputerowego¹⁷.

¹⁵ K. Kinkel: *Probleme der Rechtspolitik in vereinten Deutschland 1991. Vortrag gehalten beim Forum TÜV Südwest*, „Schriftenreihe „Forum“ TÜV Südwest, 1991, nr 2; K. Kinkel: *Aufarbeitung der Vergangenheit und Aufbau des Rechtsstaates*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung“, 23 II 1991, s. 138–140; Idem: *Aufbau des Rechtsstaates in den neuen Bundesländern*, ibidem, 7 II 1992, s. 97–102.

¹⁶ Idem: *Beitrag zum Aufbau des Rechtsstaates in den neuen Bundesländern*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung“, 11 VII 1991, s. 649.

¹⁷ Idem: *Probleme der Rechtspolitik...*; K. Kinkel: *40 Jahre SED-Unrecht-eine Herausforderung für den Rechtsstaat*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung“, 12 07 1991, s. 657.

Jedną z inicjatyw ministra sprawiedliwości był apel skierowany do członków Frakcji Czerwonej Armii – Rote Armee Fraktion (RAF) o odrzucenie przemocy. Poparł uwolnienie więźniów – Thomasa Kilppera, Claudii Wannersdorfer, Thomasa Thoene, pod warunkiem, że odbędą odpowiedni okres kary i będą rokowali poprawę¹⁸. Apelując do RAF, Kinkel wskazywał, że rolą państwa jest obrona praworządności, propagowanie gotowości do pojednania, w przypadku gdy można zakończyć spory. Twierdził: „państwo nie jest [...] wiecznym mścicielem”¹⁹.

Dopiero w lutym 1991 roku Kinkel wstąpił do FDP. Kandydował z okręgu w Ludwigsburgu w Badenii-Wirtembergii. Podczas zjazdu partii w Suhl w Turynii 3 listopada 1991 roku nie nastąpiły zmiany personalne w FDP. Otto Graf Lambsdorff pozostał przewodniczącym partii. Otrzymał 67% poparcie, jednak obiecał, że podczas następnej elekcji przewodniczącego FDP nie będzie kandydował²⁰. Klaus Kinkel jako minister sprawiedliwości miał zasiadać w prezydium partii. Kolejną cezurą w karierze Kinkela był kwiecień 1992 roku, gdy Genscher zapowiedział wycofanie się z polityki. O przyczynach rezygnacji pełniącego przez osiemnaście lat funkcję ministra spraw zagranicznych polityka wiele dywagowano, przede wszystkim w mediach pojawiły się opinie, że rezygnacja Genschera to rezultat niewłaściwej polityki na Bałkanach.

Liberałowie postanowili, że wicekanclerzem zostanie Jürgen Möllemann. Dyskusje toczyły się, kto ma zostać ministrem spraw zagranicznych. Najpierw prezydium z Grafem Lambsdorfem na czele zaproponowało Irmgard Schwaetzer, zarząd partii jednak był jej kandydaturze przeciwny. W drodze kompromisu prezydium i zarząd wytypowało Klaus Kinkela, który otrzymał 63 głosy poparcia. W uzyskaniu teki szefa Urzędu Spraw Zagranicznych pomogło mu wsparcie Genschera. Rywalka Kinkela, Schwaetzer, uzyskała tylko 25 głosów. Natomiast ministrem sprawiedliwości, czyli zastępczynią Kinkela, miała zostać Sabine Leutheusser-Schnarrenberger²¹.

¹⁸ *Eine erhebliche Chance. Justizminister Klaus Kinkel (FDP) über Terrorismus, Staat und Gewalt*, „Der Spiegel“ 1992, nr 17.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Otto Graf Lambsdorff, Munziger-Archiv/Internat. Biograph. Archiv 37/00, P 13618-12 La-ME 1-8.

²¹ J. Dittberner: *Die FDP...*, s. 82; H.-D. Heumann: *Hans-Dietrich Genscher...*, s. 38–39.

Gdy Jürgen Möllemann przestał być wicekanclerzem, Klaus Kinkel od 21 stycznia 1993 przejął jego zadania. Möllemann stracił urząd w atmosferze skandalu, bo będąc ministrem spraw gospodarczych używał urzędowego papieru w prywatnych celach. Spędzał urlop na Dominikanie, gdy kanclerz Helmut Kohl zażądał jego odejścia. Nowym ministrem gospodarki został Günter Rexrodt. Kinkel wyszedł obronną ręką w związku ze zmianami personalnymi. Na zjeździe w Münster w dniach 11–13 czerwca 1993 roku, otrzymując 545 na 619 możliwych głosów poparcia, zastąpił Otto Grafa Lambsdorffa na stanowisku przewodniczącego FDP. Proponując wizję rozwoju partii, priorytetem uczynił sprawy gospodarcze. FDP pragnął uczynić „partią osiągnięć”²². Zamiarem Kinkela jako przewodniczącego FDP było propagowanie wagi osiągnięć oraz wzrostu gospodarczego. Jego bliskim współpracownikiem, jako sekretarza generalnego FDP, był Werner Hoyer. Partia pod kierownictwem Klaus Kinkela była kojarzona z chadecją. Poparcie dla Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (Christlich-Demokratische Union – CDU) wyraził m.in. podczas wyborów prezydenckich w 1994 roku. Prezydent Richard von Weizsäcker nie mógł po raz trzeci ubiegać się o urząd prezydenta, byłoby to wbrew literze ustawy zasadniczej. Pierwotnym kandydatem chadecji był minister sprawiedliwości Saksonii Steffen Heitmann, który jednak zrezygnował na korzyść Romana Herzoga. Socjaldemokraci zaproponowali Johannes Rauh z Nadrenii Północnej-Westfalii, kandydatem niezależnym był Jens Reich. Liberałom nie udało się namówić Genschera, by ubiegał się o urząd prezydencki. Kandydatką liberałów była Hildegard Hamm-Brücher. W maju 1994 roku podczas wyborów prezydenta federalnego Kinkel opowiedział się za poparciem chadeka Romana Herzoga, a nie socjaldemokraty Johannes Rauh. Klaus Kinkel oświadczył Hildegard Hamm-Brücher, że ze względu na obowiązki koalicyjne FDP powinna zrezygnować z jej kandydatury i poprzeć Herzoga. W rezultacie głosowania, w którym wzięli udział reprezentanci Bundestagu i Bundesratu, 23 maja 1994 roku prezydentem został chadek²³.

²² J. Dittberner: *Die FDP...*, s. 82–83.

²³ U. Leuschner: *Die Geschichte der FDP...*

Kolejnym przykładem współpracy z chadecją była postawa liberałów w 1994 roku w związku z wyborami parlamentarnymi. W programie wyborczym liberałowie skupili się głównie na kwestiach gospodarczych i opowiadali się za obniżeniem podatków. W sprawach międzynarodowych opowiadali się za przyjęciem państw Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej oraz za partnerstwem z państwami Wspólnoty Niepodległych Państw. Podkreślane było znaczenie współpracy z Rosją. Sprawy międzynarodowe nie przynosiły już jednak liberałom takich profitów, jak podczas urzędowania Hansa-Dietricha Genschera. Klaus Kinkel był postrzegany jako realizator linii politycznej kanclerza. 11 kwietnia 1994 roku, podczas spotkania zarządu federalnego partii poświęconego przygotowaniom do wyborów, liberałowie opowiedzieli się za kontynuacją współpracy z chadecją. Na zjeździe w Rostocku w dniach 3–5 czerwca 1994 roku oficjalnie przywódcy partii poparli współpracę z chadecją. FDP tłumaczyła, że głos oddany na nią oznacza poparcie dla Kohla jako kanclerza, „kto chce Kohla, musi wybrać Kinkela” i opowiadała się zatem za kontynuowaniem koalicji z chadecją. Podczas zjazdu w Rostocku Kinkel przedstawiał FDP jako partię wyborców, dla których ważne są osiągnięcia. W podobnym duchu wypowiadał się sekretarz partii Werner Hoyer, który starał się rozpropagować formułę „partii lepiej zarabiających”²⁴.

12 czerwca 1994 roku Kinkel został obwiniony za klęskę partii w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Część głosów odebrał liberałom ruch skupiony wokół Brunnera Manfreda, przewodniczącego bawarskiej FDP w latach 1983–1988, a Fundacji Thomasa Dehlera w latach 1988–1992. Założył on w 1992 roku swoją fundację „Demokracja i Gospodarka Rynkowa”. Był przeciwnikiem euro i podobnie jak Jörg Haider opowiadał się przeciwko postanowieniom traktatu z Maastricht. Manfred Brunner po wystąpieniu w 1992 roku z FDP założył „Bürgerbewegung für ein Europa der Nation”, który 23 stycznia 1994 roku został przekształcony w „Związek Wolnych Obywateli”. Ugrupowanie to w wyborach do Europarlamentu zdobyło 1,1% głosów, odbierając

²⁴ P. Lösche, F. Walter: *Die FDP: Richtungstreit und Zukunftsweifel*, Darmstadt 1996, s. 163; M. Fietz: *Funktionspartei wider Willen*, „Die politische Meinung” 1998, nr 343, s. 45; U. Leuschner: *Die Geschichte der FDP...*

poparcie liberałom. FDP poniosła klęskę w wyborach do Parlamentu Europejskiego, ponieważ liberałowie nie uzyskali 5-procentowego poparcia²⁵.

Po wyborach do parlamentu 16 października 1994 roku politycy z FDP znowu znaleźli się w gabinecie Kohla. FDP musiała jednak zgodzić się na zmiany programowe i zaakceptować w układzie koalicyjnym dodatek solidarnościowy (*Solidarzuschlag*). Słaby wynik, zaledwie 6,9% zdobytych głosów, spowodował, że liberałowie wprowadzili do rządu tylko trzech ministrów. Klaus Kinkel ponownie został ministrem spraw zagranicznych i wicekanclerzem. Funkcję ministra gospodarki objął Günter Rexrodt, a Ministerstwo Sprawiedliwości otrzymała Sabine Leutheusser-Schnarrenberger. Kinkel był w sporze z działaczem partyjnym z Nadrenii Północnej-Westfalii Jürgenem Möllemannem i nie dopuścić do tego, by przeciwnik również został ministrem²⁶.

Rok 1994 roku był dla FDP pełen niepowodzeń. Do odosobnionych sądów należała wtedy wygłoszona przez Wenera Hoyera opinia, że w 1994 roku liberałowie otrzymali „drugą historyczną szansę”²⁷. Atmosfera w partii była nietęga. W grudniu 1994 roku, podczas zjazdu partii w Gerze, Kinkelowi przyszło bronić swojej polityki. Gdy wygłaszał przemówienie jako przewodniczący, nie przedstawił konkretów. Spotkały go za to „drwina, szyderstwo i śmiech”²⁸. Został obwiniany za słabość partii i skrytykowany. Wielu postulowało, by ustąpił. Początkowo Hildegard Hamm-Brücher apelowała, by przyznał się do porażki, jednak później stwierdziła, że „ludzka atmosfera w tej sali jest nieznośna” i zaczęła Kinkela bronić. Wsparcia przewodniczącemu udzielili Genscher i Graf Lambsdorff. Podczas zjazdu lepiej zaprezentował się Wolfgang Gerhardt i jemu wrócono, że zastąpi w najbliższym czasie Klauza Kinkela²⁹.

Nową nadzieją dla partii był sukces odniesiony 19 lutego 1995 roku w Hesji – liberałowie zdobyli 7,5% głosów. Jednak 14 maja 1995 roku

²⁵ U. Leuschner: *Die Geschichte der FDP...*, s. 242.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ W. Hoyer: *F.D.P.: 1994 – Die zweite historische Chance*, „Aus Politik und Zeitgeschichte” 1994, nr 15, s. 21.

²⁸ P. Lösche, F. Walter: *Die FDP...*, s. 164.

²⁹ *Ibidem*, s. 164.

FDP słabo wypadła podczas wyborów w Nadrenii Północnej-Westfalii (poparcie spadło z 5,8% do 4,0%) i w Bremie (spadek z 9,5% do 3,4%)³⁰.

W konsekwencji na zjeździe partii w Moguncji w 1995 roku Klaus Kinkela zastąpił Wolfgang Gerhardt z Hesji. Urodzony w 1943 roku Gerhardt studiował nauki pedagogiczne, germanistykę i politologię w Marburgu. Edukację ukończył, zdobywając tytuł doktora. W 1965 roku wstąpił do FDP. Był przeciwnikiem Jürgena Möllemanna. W 1994 roku podczas zjazdu FDP w Gerze, na tle słabej pozycji oskarżanego o porażki partii Kinkela, Gerhardt osiągnął sukces. Już wtedy był prezydentem do sprawowania funkcji przewodniczącego partii. W Gerze Gerhardt pokonał swojego przeciwnika politycznego, Jürgena Möllemanna³¹.

Klaus Kinkel skupił się na zadaniach w Urzędzie Spraw Zagranicznych, a o politykę partyjną zabiegali już inni politycy. W 1996 roku polepszyła się sytuacja FDP w skutek sukcesów w wyborach do parlamentów w landach: w Badenii-Wirtembergii 9,6%, w Rheinland Pfalz 8,9%, w Szlezwiku Holsztynie 5,7%.

Pomysłem na odnowę partii były uchwalone w 1997 roku „Zasady z Wiesbaden – dla liberalnego społeczeństwa”. Dokument był wyrazem poparcia dla gospodarki rynkowej. Liberałowie oceniali, że wielkim niebezpieczeństwem Niemiec jest bezrobocie, paraliż reform, brak szans, by uczestniczyć w konkurencji oraz sprostać wyzwaniom przyszłości. Wolność została przedstawiona w manifeście FDP w czterech aspektach: jako odpowiedzialność (granica wolności jednostki jest wolność innych), jako różnorodność, postęp oraz odpowiedzialność za przyszłość (następne pokolenia). Podkreślony został status obywatela oraz wartości społeczeństwa obywatelskiego: wolność sumienia, wyznania, religii, samopomoc i zasada subsydiarności. Liberałowie podkreślili znaczenie społeczeństwa informacyjnego oraz potrzebę ochrony danych osobowych. Demokratyczne państwo obywatelskie, którego wizję nakreślili liberałowie, to państwo, w którym panuje zasada państwa prawa, państwa socjalnego, pielęgnowana jest kultura oraz dba się o zdobycie

³⁰ U. Leuschner: *Die Geschichte der FDP...*, s. 260–266.

³¹ Wolfgang Gerhardt, Munzinger Archiv/Internat. Biograph. Archiv 29/05, P 018148-6, Ge-ME 1-6.

wykształcenia³². Liberałowie opowiedzieli się za wolnością i godnością oraz rozdzieleniem religii i państwa. Liberalne społeczeństwo obywatelskie to społeczeństwo, w którym obywatele mają prawo do określania swoich celów życiowych, przestrzegane są zasady równouprawnienia i prawo obywateli do angażowania się w życie społeczne. FDP jest przeciwniczką *Zuschauerdemokratie* („demokracji widzów”), gdyż demokracja ich zdaniem wymaga uczestnictwa³³.

W 1998 roku FDP nie przekroczyła 5-procentowego progu wyborczego w wyborach do landtagów w Dolnej Saksonii, Saksonii Anhalt, Bawarii i Meklemburgii Pomorza Przednim. Z udziału w wyborach do parlamentu w 1998 roku wycofali się Hans-Dietrich Genscher i Otto Graf Lambsdorff. W wyborach parlamentarnych z 27 września 1998 roku liberałowie ponieśli klęskę. Nastąpiła zmiana koalicji. Władza przeszła w ręce SPD i Zielonych. Ministrem spraw zagranicznych w gabinecie Gerharda Schrödera został lider Zielonych, Joschka Fischer. Polityka zagraniczna, będąca od 1969 roku w rękach liberałów, zniknęła z ich zasięgu.

Klaus Kinkel od 1998 roku pracował jako prawnik. Angażował się podczas mistrzostw świata w piłce nożnej w 2006 roku. Wspierał ludzi niepełnosprawnych. Działał w Izbie Handlowej w Karlsruhe oraz w Fundacji Deutsche Telekom w Bonn. W latach 1994–2002 był członkiem niemieckiego Bundestagu; w latach 1998–2002 zastępcą przewodniczącego frakcji FDP w Bundestagu. Kandydował z listy wyborczej w Badenii-Wirtembergii do niemieckiego Bundestagu. W 2003 roku kandydatura Kinkela była rozważana w wyborach prezydenckich. Innymi potencjalnymi liberalnymi kandydatami byli Wolfgang Gerhardt i Cornelia Schmalz-Jacobsen. Liberałowie oczekiwali na wsparcie chadecji, marząc, że powiększy się liczba powojennych prezydentów z ramienia FDP. Dotychczas byli to Theodor Heuss i Walter Scheel³⁴. 17 grudnia 2006 roku w Badenii-Wirtembergii świętowano siedemdzie-

³² J. Dittberner: *Sozialer Liberalismus...*, s. 81, 87–88; *Wiesbadener Grundsätze. Für die liberale Bürgergesellschaft beschlossen auf dem Bundesparteitag der F.D.P. am 24.05.1997 in Wiesbaden*, <http://www.fdp-bw.de/regional/dokumente.php?kvid=Hohenlohe>

³³ J. Dittberner: *Sozialer Liberalismus...*, s. 98–99.

³⁴ *Die FDP lockt die Union Bundespräsident Klaus Kinkel?*, <http://sueddeutsche.de/politik/die-fdp-lockt-die-union-bundespraesident-klaus-kinkel-1.298693>

siąte urodziny Klaus Kinkela. Był chwalony za aktywność społeczną, sportową, zainteresowanie rzemiosłem „jak nikt inny uosabiał ideały badeńsko-wirtemberskich liberałów: prostolinijność, przyzwoitość, otwartość na świat, samodzielność, szwabską sensowność i badeńską serdeczność”³⁵. Klaus Kinkel jest żonaty i ma troje dzieci, jedna z jego córek zmarła. Jest zaangażowanym członkiem Kościoła katolickiego.

Zdaniem Hansa Vorländera, profesora z Drezna, Klaus Kinkel dysponował wieloma atutami: był prawnikiem, byłym współpracownikiem Hansa-Dietricha Genschera, urzędnikiem. Dowiódł „administracyjnych kompetencji i osobistej suwerenności”. Tożsamość Kinkela była ukształtowana przez pochodzenie ze Szwabii. Był z tego samego pnia partii, co Theodor Heuss i Reinhold Maier. Kinkel uosabiał pamięć o FDP z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku, partii, która była „mała, ale fajna”³⁶. Jednak wybór Klaus Kinkela na przewodniczącego partii przyczynił się według Franza Waltera do zmian na niemieckiej scenie politycznej, w wyniku której liberałowie utracili wpływy. Franz Walter uważa, że Kinkel „nie nadawał się, by być przewodniczącym partii politycznej”, a jego przemówienia ocenił jako „nieskończenie nijakie i pozbawione formatu”. Następnie krytykował, że nie „przewodzi, lecz jęczy” oraz zarzucił mu także, że nie ma oryginalnych przemyśleń na temat możliwości odnowy partii liberalnej. Kinkel był postrzegany jako dobry urzędnik, ale nie polityk³⁷. W przypadku FDP pojawiało się określenie „straconej szansy”, bo po Otto Grafie Lambsdorffie i H.-D. Genscherze brakuje polityków wielkiego formatu. Patricia Clought, autorka biografii o Helmutie Kohlu, oceniła, że Kinkel „nigdy nie osiągnął formatu swojego poprzednika”³⁸.

Heinz Bude uważa, że Klaus Kinkel stanowi przykład „utrąty ideału na wszystkie strony poszukiwanego fachowca w polityce”. Nauczył się rzemiosła u Genschera, „zdał próbę wytrzymałości jako kierownik Fe-

³⁵ Klaus Kinkel – 70 Jahre und voll am Ball. Liberales Urgestein aus Baden-Württemberg, „Die Zeit”, 22 I 2007.

³⁶ H. Vorländer: *Die FDP nach der deutschen Vereinigung*, „Aus Politik und Zeitgeschichte” 1992, nr 5, s. 16–17.

³⁷ F. Walter: *Grün statt Gelb*, „Blätter für deutsche und internationale Politik” 1995, nr 6, s. 648.

³⁸ P. Clough: *Helmut Kohl. Portret władzy*, przeł. S. Dzida, Gliwice 1999, s. 226.

deralnej Służby Bezpieczeństwa, która była napiętnowana złą sławą korupcji, dobrze zapisał się jako sekretarz państwa w ministerstwie sprawiedliwości, miał zasługi jako „moderator komisji koalicyjnej” i w działalności na rzecz zjednoczenia Niemiec³⁹.

Politykę zagraniczną Klausa Kinkela skrytykował Christian Hacke w słowach: „kultura [...] powstrzymywania, którą minister Genscher rozwijał mądrze i rozważnie, zdegenerowała się za jego następcy Kinkela do słabej, pozbawionej stylu i poczucia odpowiedzialności dyplomacji czekowej”⁴⁰. Hacke krytykował niemiecką politykę zagraniczną, w której „nośne maksymy zdegenerowały się do sloganów, kontynuację zastąpił immobilizm”⁴¹.

Minister spraw zagranicznych – Klaus Kinkel

Priorytety w działalności dyplomatycznej Kinkela

Klaus Kinkel nie wahał się szczyścić, że jest kolejnym, po Walterze Scheelu oraz Hansie-Dietrichu Genscherze, realizatorem liberalnej wizji polityki zagranicznej. Jednakże kierował Urzędem Spraw Zagranicznych w rządzie kanclerza Helmuta Kohla, który dysponował niebagatelnym doświadczeniem w polityce międzynarodowej oraz był liderem cieszącej się dużo większym poparciem niż „partia jęczyczek u wagi” chadecji. Kanclerz zdominował niemiecką politykę zagraniczną, podczas gdy Kinkelowi, według sondaży instytutu badania opinii publicznej EMNID, Niemcy zarzucali brak celu, koncepcji, przywództwa i byliby zadowoleni z jego odejścia. Takie opinie potwierdza Sven Bernhard Gareis, który ocenił, że odejście Genschera spowodowało „galopującą utratę znaczenia Urzędu Kanclerskiego na rzecz Urzędu Kanclerskiego”⁴². Na korzyść ministra przemawiało natomiast, że wywodził się

³⁹ H. Bude: *Außenpolitik im Generationszusammenhang. Der Fall Klaus Kinkel*, „Merkur” 1994, nr 9/10, s. 546.

⁴⁰ Ch. Hacke: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Berlin 2003, s. 429.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² S.B. Gareis: *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik. Eine Einführung*, Opladen – Farmington Hills 2006, s. 38.

z partii, w której tradycją było podkreślanie znaczenia polityki międzynarodowej⁴³.

Jako szef Urzędu Spraw Zagranicznych wypowiadał się o nowej „orientacji” polityki zagranicznej. Akcentował konieczność zmierzenia się z nowymi wyzwaniami, spowodowaną rozpadem bipolarnego porządku światowego, formowaniem się „nowych sił”, zmianą źródeł władzy i struktur. Klaus Kinkel zauważał, że obok starych określników statusu państwa, tj. siły militarnej i gospodarczej, trzeba docenić rolę innowacyjności. Minister wnioskował, że suwerenność narodowa jest uzależniona od światowej gospodarki i zaznaczał, że 70% bezpośrednich inwestycji zagranicznych mają Stany Zjednoczone, Unia Europejska oraz Japonia. Jego zdaniem potrzeba istnienia kooperatywnych struktur bezpieczeństwa została dowiedziona podczas wojny w Zatoce Perskiej oraz w związku z konfliktami w Europie Południowej oraz na Kaukazie.

Niemcy są zjednoczone, większe, suwerenne, tłumaczył Kinkel i dodawał, że przyszło jego ojczyźnie ogrywać na świecie rolę, która odpowiada narodowi niemieckiemu, ale również jest akceptowana przez partnerów. Istotnymi celami polityki niemieckiej nazywał kontynuację, zorientowanie na wartości, dopasowanie do zmieniającej się sytuacji międzynarodowej. Klaus Kinkel wymienił cztery wyzwania stojące przed polityką RFN: odpowiedzialność, realizm, normalizacja, troska o przyszłość. Zwrócił uwagę, że „baza moralno-etyczna” polityki niemieckiej została umieszczona w Ustawie zasadniczej z 1949 roku. W centrum polityki mieści się człowiek i jego godność, a priorytet stanowi ochrona praw człowieka. Na Niemcach ciąży odpowiedzialność wpływająca z wydarzeń przeszłości, brzemień nacjonalizmu. Niemcom zależy na Europie opartej na pokoju i dobrobycie oraz wspólnocie transatlantyckiej. Świat potrzebuje stabilnej Europy. Priorytetem w polityce niemieckiej jest realizm, którego odzwierciedleniem jest trzeźwa ocena możliwości. Wartość stanowi normalizacja wyrażana w podjęciu zadań pokojowych pod patronatem ONZ. Zdaniem polityka społeczność międzynarodowa oczekuje od Niemców zaangażowania w działania na rzecz pokoju. ONZ to instrument kolektywnego bezpieczeństwa.

⁴³ *Kinkels neue Feinde*, „Der Spiegel” 1995, nr 37; K. Malinowski: *Przemiany niemieckiej polityki bezpieczeństwa 1990–2005*, Poznań 2009, s. 83.

Troska o przyszłość polega na tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi zaawansowanych technologii⁴⁴.

W sprawach gospodarczych Kinkel bronił wartości liberalnych, przede wszystkim wolności. Opowiadał się za międzynarodową współpracą gospodarczą. Był zwolennikiem zawierania umów gospodarczych, zarówno bilateralnych, jak i multilateralnych. Zwracał uwagę na wpływ globalizacji na zmianę międzynarodowych stosunków gospodarczych. Zostając ministrem spraw zagranicznych RFN, reprezentował największą potęgę ekonomiczną Europy.

Klaus Kinkel podczas przemówienia wygłoszonego przed Niemieckim Towarzystwem Polityki Zagranicznej w 1994 roku definiował politykę zagraniczną jako „sumę geografii, historii i pamięci państwa”⁴⁵. Opisywał politykę zagraniczną jako partnerską, gotową do zawierania sojuszków, rezygnacji z narodowej samotnej drogi, z „ludzką liberalną twarzą” Niemiec. Niemcy potrzebują po zjednoczeniu „liberalnego, otwartego na świat kompasu”. O polityce mówił jako o sztuce zawierania kompromisów⁴⁶.

Kinkel wobec integracji europejskiej

Polityka europejska odgrywała w powstałej w 1949 roku Republice Federalnej Niemiec szczególne znaczenie. Zaangażowanie Niemiec na rzecz integracji europejskiej spotęgował proces jednoczenia Niemiec. Upadek muru berlińskiego przyspieszył podpisanie Traktatu o Unii Europejskiej i uczynił z Niemców adwokatów rozszerzenia Unii Europejskiej na Wschód. Gdy Klaus Kinkel został ministrem, czołowym zadaniem gabinetu Kohla stała się realizacja polityki europejskiej, polegająca na umacnianiu i rozszerzaniu integracji. Kinkel kontynuował linię polityczną swojego mentora Genschera⁴⁷.

⁴⁴ K. Kinkel: *Keine UN-Mitgliedschaft à la carte. Außenpolitische Herausforderung für die Bundesrepublik Deutschland*, „Der Überblick” 1992, nr 4, s. 56–58.

⁴⁵ *Rede von Bundesaußenminister Klaus Kinkel zur deutsche Außenpolitik in einer neuen Weltlage, gehalten vor dem Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V. (DGAP) am 24 August 1994 in Bonn (gekürzt)*, „Europa-Archiv” 1994, nr 18, D540.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ S.B. Gareis: *Deutschlands...*, s. 97–98.

W 1993 roku Klaus Kinkel uczestniczył w ustalaniu kryteriów kopenhaskich dla państw kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej. Od 1 lipca 1994 roku do 31 grudnia 1994 roku Niemcy przewodniczyły w Radzie Unii Europejskiej, kierując się zadaniami sformułowanymi w dokumencie „O celach i punktach ciężkości niemieckiego przewodnictwa”⁴⁸. Polityka europejska Kinkela okazała się sporym sukcesem. Na szczycie w Essen, 9 i 10 grudnia 1994 roku, została przyjęta „Strategia integracji stowarzyszonych państw Europy Środkowej i Wschodniej”⁴⁹. 2 października 1996 roku został podpisany traktat z Amsterdamu. Niemcy przeforsowały, by siedziba Europejskiego Banku Centralnego znajdowała się we Frankfurcie nad Menem. Kinkel popierał pakt stabilizacyjny i dyscyplinę budżetową wobec państw aspirujących do członkostwa w Unii Gospodarczo-Walutowej.

Polityk opowiadał się za pogłębieniem i rozszerzeniem procesu integracji europejskiej. Przygotowywał Niemcy do konferencji międzyrządowej w 1996 roku, wskazując dwa priorytety niemieckiej polityki zagranicznej: integrację europejską oraz stosunki transatlantyckie. Był zwolennikiem wspólnej europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Zależało mu na powołaniu wspólnotowego centrum analizy i planowania, by synchronizować działania państw członkowskich i zapobiec powstawaniu piętnastu różnych diagnoz na początku każdego kryzysu. Kinkel postulował wzmocnienie wspólnej polityki wewnętrznej i sprawiedliwości oraz zaangażowanie na rzecz przestrzegania praw obywatelskich i transparentności⁵⁰.

Jego zdaniem integracja europejska powinna opierać się na strukturze supranarodowej. Państwa członkowskie winny mieć dostęp do wszystkich instytucji i działać w interesie całej Unii, nie dopuszczać do marginalizacji jej członków. Klaus Kinkel twierdził: „Europa nie wyrasta z układów, ona wyrasta z serc swoich obywateli”⁵¹. Podczas mię-

⁴⁸ M.A. Stradowski: *Międzynarodowe aspekty zjednoczenia Niemiec*, Toruń 2010, s. 164–168.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Regierungskonferenz 1996 – Europa zukunftsfähig machen*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 27 II 1996, nr 17, s. 181.

⁵¹ K. Kinkel: *In neuer Welt gemeinsam das Überleben lernen*, w: D. Weinrich (red.): *Deutsche Welle. Auftrag Deutschland. Nach der Einheit: Unser Land der Welt vermitteln*, Mainz – München 1993, s. 24.

dzynarodowego symposium zatytułowanego „*Quo vadis Europa*” dzielił się spostrzeżeniem, że Europa to więcej niż Bruksela i jej stolice. Wskazał na rolę regionów i współpracy między nimi. Unia Europejska to historia sukcesów. Bez Europy nie byłoby sprawnej niemieckiej gospodarki, ponieważ 2/3 eksportu oraz 60% inwestycji zagranicznych Niemiec to inwestycje w Europie. Osiągnięciem starego kontynentu są pokój, stabilność, dobrobyt, dobre sąsiedztwo. Na modelu europejskim wzorują się inne organizacje ASEAN, NAFTA, MERCOSUR, APEC. Europa powinna być „bardziej efektywna, solidarna i widoczna”, „potrzebujemy więcej europejskiej wspólnoty”⁵².

Przedstawiając wizję Europy, oświadczył: „nie chcemy Stanów Zjednoczonych Europy według modelu Ameryki Północnej. Nie chcemy europejskiego super-państwa”, trzeba zachować specyfikę państw członkowskich, atutem Europy jest bowiem jej różnorodność, wielość języków i tradycji. O Niemczech mówił: „naszym interesem jest Europa”. Europa to nie tylko wspólne interesy, ale też solidarność. Europa potrzebuje „pokoju, stabilności i dobrobytu”, trzeba nie poddawać się eurosceptyzmowi; obywatele UE muszą być przekonani, że wspólnota przyczynia się do zwalczania problemów, np. bezrobocia, przestępczości, Europie potrzebna jest „siła innowacji”. UE ma być transparentna i przyjazna jej obywatelom, jej istotą jest zasada subsydiarności. Umocnieniu bezpieczeństwa w UE ma sprzyjać konwencja o Europolu. Sukces Europy to wspólna polityka pokojowa w Europie, stabilna wspólna waluta i budżet. Zdaniem Kinkela „unia walutowa oznacza impulsy do wzrostu i więcej innowacji”⁵³.

Klaus Kinkel wypowiedział się na łamach „*La Tribune Franco-Allemande*” w trzydziestą piątą rocznicę podpisania traktatu elizejskiego, że zapoczątkowane w 1963 roku umacnianie dobrych relacji zdynamizowało proces integracji europejskiej. Oceniał, że kontakty francusko-niemieckie przyczyniły się do realizacji wielu inicjatyw. Do nadchodzących wyzwań zaliczył globalizację gospodarki, zmianę politycznej karty Eu-

⁵² *Wir brauchen mehr europäische Gemeinsamkeit*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 21 III 1996, nr 24, s. 251.

⁵³ *Die Europäische Union im 21. Jahrhundert*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 26 I 1996, nr 7.

ropy, potrzebę zwalczania międzynarodowego terroryzmu i umacniania współpracy regionalnej⁵⁴.

Dostrzegając wiele zbieżności między Niemcami a Holandią, gdy 21 marca 1996 roku, przemawiał w holenderskim Delft, mieście narodzin Hugo Grocjusza. Zdaniem Kinkela wspólne wyzwania Niemców i Holendrów to troska o zatrudnienie, wykształcenie, walka z narkomanią, ochrona środowiska, problemy z obcokrajowcami. Chociaż 7 mln obcokrajowców żyjących w RFN (8,6% społeczeństwa) „wzbogaca kraj”, to jednak wspólne życie rodzi też problemy⁵⁵.

Gdy przemawiał w Oksfordzie 17 stycznia 1996 roku, to stosunki brytyjsko-niemieckie nazwał „sojuszem przekonania”. Jego zdaniem oba państwa łączy liberalny system gospodarki światowej, sprzeciw wobec protekcyjizmu w Europie, chęć naprawy strukturalnych problemów rolnictwa. Wskazywał, że i Wielka Brytania, i Niemcy opowiadają się za otwarciem euroatlantyckich instytucji dla młodych demokracji z Europy Środkowej i Wschodniej, za dobrymi relacjami ze Stanami Zjednoczonymi.

Problem bałkanów w polityce Klaus Kinkela

Klaus Kinkel, kierując w latach 1979–1993 służbami bezpieczeństwa, zdobywał wiedzę na temat służb bezpieczeństwa w Jugosławii i przeobrażeń w chorwackim ruchu komunistycznym. „Jest bardzo prawdopodobne, że kiedy Klaus Kinkel kierował BND, mógł z bardzo bliska śledzić owe ideologiczne przemiany”⁵⁶. Edouard Husson podał za Erichem Schmidtem-Eenboomem: „prezydent Republiki Federalnej Niemiec już od 1982 roku miał zapewniać wpływowego gościa z Chorwacji o poparciu Bonn dla sprawy chorwackiej niepodległości; już o tego czasu Klaus Kinkel również trzymał na swoim biurku opracowanie, będące dziełem jego głównego agenta w Jugosławii, a przewidujące możliwość

⁵⁴ *Die deutsch-französischen Beziehungen – Perspektiven der Zusammenarbeit*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 7 I 1998, nr 7.

⁵⁵ *Zum deutsch-niederländischen Dialog*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 26 III 1996.

⁵⁶ E. Husson: *Inne Niemcy*, przeł. Ł. Jurasz-Dudzik, B. Zdaniuk, Warszawa 2008, s. 128.

wojny domowej w federacji bałkańskiej oraz napływu do RFN 250 tysięcy uchodźców⁵⁷.

Polityk oczekiwał od Rosji i Stanów Zjednoczonych, że zaangażują się w rozwiązywanie problemów byłej Jugosławii. 22 listopada 1993 roku Klaus Kinkel i Alain Juppé opowiedzieli się na spotkaniu specjalnej Rady UE za zwiększeniem pomocy humanitarnej, w tym środków finansowych, i domagali się zwiększenia bezpieczeństwa transportów z pomocą humanitarną. Kinkel wraz francuską dyplomacją starał się przyspieszyć sukces procesu stabilizacji w Europie, zajmowano się problemem granic Bośni i sprawą Krajiny (część Chorwacji, którą zamieszkuje Serbowie)⁵⁸. W 1998 roku dyplomacja niemiecka doprowadziła do umiędzynarodowienia konfliktu w Kosowie. Zdaniem Hussona „generał Wesley Clark twierdzi, że to na prośbę Klaus Kinkela już od maja 1998 roku Amerykanie rozpoczęli planowanie operacji NATO w Kosowie”⁵⁹. Następca Kinkela, Joschka Fischer, miał być kontynuatorem jego linii politycznej i współpracować z szefową amerykańskiej dyplomacji Madeleine Albright⁶⁰.

Rosja w polityce Klaus Kinkela

Po zjednoczeniu Niemiec i upadku ZSRR Rosja oczekiwała od Berlina pomocy finansowej, wsparcia w artykułowaniu swoich interesów na Zachodzie oraz strategicznego partnerstwa. Natomiast w RFN panowało przekonanie o potrzebie posiadania pozytywnych relacji z Rosją. Takie stanowisko reprezentował w 1993 roku Klaus Kinkel. W RFN pojawiły się dążenia do rozwoju współpracy z Rosją na wielu płaszczyznach – militarnej, gospodarczej⁶¹.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ *Erklärung des deutsche Außenministers, Klaus Kinkel, zur Juppé-Kinkel-Initiative für den Bosnien-Konflikt vom 18. November 1993*, „Europa-Archiv“ 1994, nr 7, D221-222; *Erklärung des Bundesministers des Auswärtigen, Klaus Kinkel, vor dem Deutschen Bundestages am 14. April in Bonn zur Lage in ehemaligen Jugoslawien*, „Europa-Archiv“ 1994, nr 21, D622-624; *Interview des deutschen Außenministers, Klaus Kinkel, mit dem »Rheinischen Merkur«, vom 24. Februar 1994 zur Lage in Bosnien-Herzegowina*, „Europa-Archiv“ 1994, nr 7, D234-237.

⁵⁹ E. Husson: *Inne Niemcy...*, s. 145.

⁶⁰ Ibidem, s. 146-147.

⁶¹ I.D. Górewicz: *Stosunki niemiecko-rosyjskie 1989-1999*, Warszawa 2001, s. 84-86.

Rosjanie sprzeciwiali się aspiracjom państw Europy Środkowo-Wschodniej do wstąpienia do NATO. Minister obrony Volker Rühle opowiadał się za rychłym rozszerzeniem NATO na Wschód, natomiast Kinkelowi bardziej zależało na dobrych relacjach z Rosją. Spór rozstrzygnął na korzyść ministra obrony kanclerz Kohl. Kinkel musiał ustąpić silniejszemu koalicjantowi⁶².

Ochłodzenie w relacjach z Rosją miało miejsce po 1994 roku i było spowodowane wojną w Czeczenii. 25 lipca 1994 roku Klaus Kinkel okazał zrozumienie istoty polityki rosyjskiej wobec Czeczenii, ale apelował o przestrzeganie praw człowieka⁶³.

Klaus Kinkel, zwolennik strategicznego partnerstwa z Rosją, opublikował wraz z rosyjskim ministrem spraw zagranicznych Andriejem Kozyriewem na łamach „Frankfurter Allgemeine Zeitung” 18 lutego 1994 roku pismo zatytułowane „Wielkość Rosji nie będzie określana przez liczbę jej żołnierzy”. Obaj politycy stanęli na stanowisku, że o sile Rosji decydować powinna jej „obliczalność” oraz wola prowadzenia pokojowej polityki⁶⁴. Kinkel opowiadał się za kontynuacją kontroli zbrojeń i tworzeniem atmosfery zaufania⁶⁵. Zaznaczał, że Europa potrzebuje demokratycznej Rosji. Apelował o „partnerstwo bezpieczeństwa z Rosją”⁶⁶, przez umacnianie relacji NATO–Rosja⁶⁷. „Rosja pozostaje naszym najważniejszym partnerem w regionie”⁶⁸. Kinkel dostrzegał perspektywę współpracy politycznej w dziedzinie bezpieczeństwa i gospodarki. Od Rosji wymagał przestrzegania prawa, sprawnego systemu podatkowego, zwalczania przestępczości. Ukrainę traktował jak: „kluczowy kraj dla bezpieczeństwa i stabilności” i popierał reformy Leonida Kuczmy. Optował za wsparciem gospodarczym dla Wspólnoty Niepodległych

⁶² S. Harnisch: *Teorie ról i Niemcy jako państwo cywilne*, w: K. Bachmann, P. Buras: *Niemcy jako państwo cywilne. Studia nad niemiecką polityką zagraniczną*, Wrocław 2006, s. 39; B. Koszel: *Mitteleuropa rediviva? Europa Środkowo i Południowo-Wschodnia w polityce zjednoczonych Niemiec*, Poznań 1999, s. 111–112.

⁶³ I.D. Górewicz: *Stosunki...*, s. 86–87.

⁶⁴ Ibidem, s. 130.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ K. Kinkel: *Die NATO-Erweiterung. Ein Beitrag zur gesamteuropäischen Sicherheit*, „Internationale Politik” 1995, nr 4, s. 22–25.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ K. Kinkel: *Partner im Wandel. Deutsche Außenpolitik und die GUS-Staaten*, „Internationale Politik” 1996, nr 10, s. 56–57.

Państw. Nowa architektura europejska powinna uwzględniać Rosję. Rosja ma być partnerem, „Rosja należy do rodziny” – oświadczył w Petersburgu 1 lutego 1996 roku. Bezpieczeństwo Europy można budować tylko z Rosją. Partnerstwo strategiczne jest realizowane przez wspólne działania, np. dotyczące zwalczania rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, ochronę surowców. Wyraził zaufanie do procesu reform w Rosji, opowiedział się za tworzeniem „wspólnoty interesów”⁶⁹. Zdaniem Kinkela „naród rosyjski musi być zwycięzcą europejskiego zjednoczenia”. Przekonywał: „Rosja powinna naszą europejską przyszłość kształtować w sposób równoprawny”⁷⁰.

27 kwietnia 1997 roku został zawarty akt stanowiący między NATO a Rosją. Kinkel opowiedział się za obecnością Rosji w obradach G-7 i uczynieniem z tego gremium G-8. Niemcy miały popierać reformy gospodarczo-polityczne w Rosji i im sprzyjać⁷¹.

Problem bezpieczeństwa w działalności Klausa Kinkela

Gdy Kinkel kierował Urzędem Spraw Zagranicznych, Niemcy zaangażowały się w proces rozszerzenia NATO. W sprawach bezpieczeństwa widoczny był dysonans między Kinkelem a chadeckim ministrem obrony Volkerem Rühle⁷². „Klaus Kinkel opowiadał się za kontynuowaniem polityki multilateralizmu i podkreślał przy tym konieczność zbudowania europejskiej architektury bezpieczeństwa (z Rosją włącznie)”⁷³. Rühle natomiast bardziej optował za umacnianiem współpracy w ramach NATO. W optyce Kinkela głównym partnerem Niemiec były Stany Zjednoczone⁷⁴. Opowiadał się za „mostem przyjaźni” ze Stanami Zjednoczonymi, bo „bez amerykańskiej pomocy Niemcy nie byłyby dzisiaj wolnym i zjednoczonym państwem”. Popierał inicjatywy na rzecz współpracy

⁶⁹ *Europa und Russland*, 20 I 1996, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 1 II 1996, nr 9.

⁷⁰ *Reformbedarf kein Grund für Beitragsvereinbarung. Rede des deutschen Außenministers vor 51. UN-Generalversammlung*, 25.09.1996, „Vereinten Nationen” 1996, nr 6, s. 216–217.

⁷¹ K. Malinowski: *Przemiany niemieckiej...*, s. 135.

⁷² S.B. Gareis: *Deutschlands...*, s. 133–134.

⁷³ K. Malinowski: *Przemiany niemieckiej...*, s. 82.

⁷⁴ *Ibidem*.

z Waszyngtonem: rewitalizację wzajemnych stosunków. Celami nowej niemieckiej agendy transatlantyckiej były współpraca polityczna (TAPC) i strefa wolnego handlu (TAFTA) oraz transatlantycki dialog biznesowy⁷⁵. Kinkel rozumiał oczekiwania Waszyngtonu, że RFN będzie aktywnie uczestniczyła w rozwiązywaniu problemów światowych.

Zdaniem Wojciecha Pięciaka, Kinkel, objąwszy urząd ministra spraw zagranicznych, rozpoczął „politykę blokowania udziału Republiki Federalnej Niemiec w operacjach międzynarodowych”⁷⁶. Przełom nastąpił po wyroku, który wydał Federalny Trybunał Konstytucyjny 12 lipca 1994 roku. Sąd ogłosił wyrok, że żołnierze niemieccy mogą uczestniczyć w misjach *out of area*, które organizowane są w celu wsparcia działań organizacji międzynarodowych na rzecz pokoju. Był to wynik dyskusji nad problemem międzynarodowej roli Niemiec po zjednoczeniu tego państwa, rozważań, w jakim stopniu potencjał RFN ma być zaangażowany w rozwiązywanie problemów światowych⁷⁷.

Gdy 22 lipca odbyła się w Bundestagu debata na temat wyroku Trybunału, Kinkel nazwał postanowienie sądu odrzuceniem „specjalnej drogi” w polityce międzynarodowej Niemiec. Następnie wyjaśniał, że Niemcy nadal będą zwolennikami „kultury powściągliwości. Nie damy się popychać do przodu. Normalność w polityce zagranicznej i w polityce bezpieczeństwa nie oznacza odgrywania roli światowego policjanta, nie oznacza, że żołnierze niemieccy będą wysyłani wszędzie tam, gdzie się pali. Nie będzie żadnego automatyzmu w niemieckim współudziale” – tłumaczył⁷⁸.

Będąca u władzy chadecja była zwolenniczką aktywnej polityki, natomiast socjaldemokracja popierała politykę powstrzymywania się. Trybunał opowiadał się za przejmowaniem międzynarodowej odpowiedzialności przez Niemcy. Chociaż Marcin A. Stradowski uważa, że „zmiana na stanowisku ministra spraw zagranicznych [...] spowodowała większe międzynarodowe zaangażowanie Niemiec”⁷⁹, pojawiły się

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ W. Pięciak: *Niemcy – droga do normalności. Polityka zagraniczna RFN od wojny o Kuwejt do wojny o Kosowo*, Warszawa 2000, s. 72.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ H.A. Winkler: *Długa droga...*, s. 610.

⁷⁹ M.A. Stradowski: *Międzynarodowe aspekty zjednoczenia Niemiec*, Toruń 2010, s. 169.

też inne opinie. Zasluga w tej materii jest też przypisywana ministrowi obrony Volkerowi Rühle. Wojciech Pięciak zauważył: „Klaus Kinkel [...] próbował wprowadzić początkowo kontynuować linię wielkiego poprzednika, hamując pomysły chadeckiego koalicjanta, coraz wyraźniej dążącego do rozszerzenia prawnych i politycznych możliwości zaangażowania Bundeswehry *out of area*. Jednak pozycja Kinkela nie była tak silna jak Genschera. A poza tym inicjatywa polityczna w tej akurat sprawie szybko wysunęła się z rąk Kinkela i jego resortu – a dokładniej została odebrana przez Volkera Rühego, od 1992 do 1998 roku ministra obrony Niemiec, którego media ochrzciły »drugim ministrem spraw zagranicznych«”⁸⁰. Pięciak odwołał się do artykułu znanego publicysty „Die Zeit” Wernera A. Pergera, który zwrócił uwagę na rywalizację o ostatnie słowo w polityce zagranicznej między ministrem obrony i ministrem spraw zagranicznych⁸¹. Natomiast Timothy Garton Ash spośród wielu inicjatyw Kinkela wymienił apele o normalizację polityki zagranicznej RFN, zmierzające do możliwości uczestniczenia w operacjach pokojowych poza terytorium RFN⁸².

Koniec zimnej wojny i upadek muru berlińskiego oznaczały zmianę sytuacji Europy. Zdaniem Kinkela bezpieczeństwo europejskie kształtowały następujące filary: WE/UE, NATO oraz KBWE/OBWE. Za szczególnie skuteczną organizację międzynarodową w zapewnianiu bezpieczeństwa uchodził Pakt Północnoatlantycki. Z obserwacji sytuacji na Bałkanach wynikało, że promowana latami przez niemieckich liberałów idea KBWE/OBWE nie jest skuteczna w zapewnianiu bezpieczeństwa w Europie. Państwa aspirujące do członkostwa w NATO, tj. Polska, Czechy i Węgry z obawy przed znalezieniem się w „szarej strefie” między Rosją a Niemcami, dążyły do przystąpienia do NATO. Kinkelowi zależało przede wszystkim na utrzymaniu dobrych relacji z Rosją, jednak rozumiał aspiracje państw Europy Środkowo-Wschodniej⁸³. Należał

⁸⁰ W. Pięciak: *Droga do normalności...*, s. 82.

⁸¹ W.A. Perger: *Auf der Lauer. Klaus Kinkel und Volker Rühle haben ein Problem: Nur einer kann Außenminister sein*, „Die Zeit” 1995, nr 10.

⁸² T.G. Ash: *W imieniu Europy. Niemcy i podzielony kontynent*, przeł. S. Kowalski, Londyn 1996, s. 463.

⁸³ B. Koszel: *Stosunki Polska – Niemcy a bezpieczeństwo europejskie*, w: W.M. Góralski: *Polska–Niemcy 1945–2007. Od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie. Studia i dokumenty*, Warszawa 2007, s. 233–234, 237.

do grupy polityków, którzy (zdaniem Jadwigi Kiwerskiej) „rozumieli, że szersza Europa, obejmująca m.in. Polskę, bardziej zintegrowana i ściślej współdziałając, stanowi zwiększoną gwarancję demokratycznej i pomyślniej przyszłości Europy. Swoją żywotny, strategiczny interes Niemcy wiązali również z tym, aby nie pozostać państwem frontowym, na którym kończy się zasięg Sojuszu”⁸⁴.

Analiza wypowiedzi Kinkela wskazuje, że polityk poświęcał uwagę nie tylko bezpieczeństwu militarnemu, akcentował również problemy uchodźców, domagał się polityki na rzecz zapobiegania wypadkom nuklearnym oraz proliferacji broni masowego rażenia. NATO nazywał czynnikiem warunkującym bezpieczeństwo i stabilność. „Wojskowy sojusz Europy to przeszłość”, teraz „zadaniem jest przewyższanie różnic między stabilnymi i niestabilnymi, bogatymi i biednymi regionami w Europie” – tłumaczy⁸⁵. Podkreślał, że w miejsce starych pojawiły się nowe zagrożenia, zaś państwa Europy Środkowej i Wschodniej wyrażają nadzieję na przystąpienie do NATO. Sukcesami nazywał podpisanie w listopadzie 1990 roku Karty Paryskiej i powstanie w 1991 roku Północnoatlantyckiej Rady Współpracy. Do osiągnięć zaliczał układ START, traktat z Maastricht, utworzenie korpusu niemiecko-francuskiego, instytucjonalizację KBWE/OBWE. Cel istnienia NATO, według dyplomaty, to „odmowa, otwarcie i partnerstwo dla Europy”⁸⁶. Kinkel wyrażał zadowolenie, że w 1996 roku Francja powróciła na pełnych prawach do udziału w pracach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Opowiadał się za rozszerzaniem NATO o państwa dzielące te same wartości: demokrację, praworządność, wolność. Niemcy popierały przystąpienie do sojuszu Polski, Czech i Węgier⁸⁷. Kinkel zwracał uwagę, że koncepcja poszerzenia NATO nie jest wymierzona w Rosję⁸⁸.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ K. Kinkel: *Die unveränderte Bedeutung der NATO für die europäische Sicherheit*, „NATO-Brief“ 1992, nr 5, s. 3

⁸⁶ J. Kiwerska: *W sercu Europy. Kwestie bezpieczeństwa Polski w XX wieku*, s. 24, www.wbc.poznan.pl/Content/39730; K. Kinkel: *Signal von Berlin. Neue Rolle der NATO für Europa*, „Informationen für die Truppen“ 1996, nr 7, s. 4–9.

⁸⁷ K. Kinkel: *Die Öffnung der NATO für neue Mitglieder. Stabilitätspakt für ganz Europa*, „Europäische Sicherheit“ 1998, nr 6, s. 10–12.

⁸⁸ Antrag der Abgeordneten Volker Rühle, Dr. Karl-Heinz Hornhues, Hans-Peter Repnik, Christian Schmidt (Fürth), Reinhard Freiherr von Schorlemer und der Frak-

Kinkel i ONZ

Ważnym forum działania Kinkela stała się ONZ. Kinkel zabiegał o stałe miejsce Niemiec w Radzie Bezpieczeństwa. Jacques-Pierre Gougeon zwrócił uwagę, że minister był inicjatorem starań o stałe miejsce RFN w ONZ, ale inicjatywa Klausa Kinkela została powstrzymana przez Helmuta Kohla⁸⁹. Był to cel trudny do osiągnięcia, a zdaniem Arnulfa Baringa „błąd”. Profesor argumentował: „obecność na arenie międzynarodowej bowiem i tak szeroka odpowiedzialność oznaczałyby zbyt wielkie obciążenie⁹⁰. Krzysztof Malinowski zwraca natomiast uwagę, że „kandydatura Niemiec była korzystna dla USA”, które chciały zmniejszyć partycypowanie w budżecie ONZ⁹¹.

Kinkel wyrażał zadowolenie, że w 1992 roku nastąpił koniec konfrontacji zimnowojennej, nastąpiła „euforia pokoju”. Polityk szybko zauważył, że wolność oznacza także „powrót starych demonów”. Są nimi nacjonalizmy, głód władzy, wrogość wobec obcych, fanatyzm religijny. Na świecie jest wiele ognisk zapalnych – w Somalii, Sudanie, Libanie, Afganistanie, Gruzji, Górnym Karabachu. Jednak szansą jest możliwość życia w „dobrym sąsiedztwie, pokoju i dobrobycie”. System kolektywnego bezpieczeństwa jest pomocny, jednak państwa same muszą uczyć się odpowiedzialności, podobnie organizacje międzynarodowe. Niemcy uczestniczą w operacjach pokojowych ONZ w Namibii, Angoli, Kambodży, Ameryce Centralnej, Iraku, są zaangażowane w niesienie pomocy dla Sarajewa i Somalii. Kinkel postulował rozbudowę „międzynarodowego porządku prawnego”, którego zadaniem będzie ochrona praw człowieka i ochrona natury⁹². W marcu 1998 roku w Genewie przed

tion der CDU/CSU sowie der Abgeordneten Dr. Helmut Haussmann, Dr. Klaus Kinkel, Dr. Werner Hoyer und der Fraktion der FDP. Die zweite Runde der NATO- Erweiterung auch als Beitrag zur Stabilisierung Südosteuropas konzipieren, Deutscher Bundestag. 14. Wahlperiode, Drucksache 14/8835. 19 IV 2002.

⁸⁹ J.-P. Gougeon: *Niemcy XXI wieku*, przeł. E. Cylwik, Warszawa 2011, s. 20.

⁹⁰ A. Baring: *Czy Niemcom się uda? Pożegnanie złudzeń*, przeł. B. Kocawska, M. Baryluk, Wrocław 2000, s. 153; Ch. Hacke: *Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Berlin 2003, s. 416.

⁹¹ K. Malinowski: *Przemiany bezpieczeństwa...*, s. 118; S.B. Gereis: *Deutschlands...*, s. 163.

⁹² *Rede des deutschen Außenministers, Klaus Kinkel, vor der 47. Generalversammlung der Vereinten Nationen in New York am 23. September 1992*, „Europa-Archiv“ 1992, nr 20, D. 597-601 oraz w: „Vereinte Nationen“ 1992, nr 5, s. 160-163.

Komisją Praw Człowieka ONZ oświadczył: „pokój potrzebuje praw człowieka”⁹³.

Kinkel dostrzegał pozytywne funkcje ONZ – „strzeże pokoju i pomaga ludziom w potrzebie i biedzie”. Kinkel tłumaczył: „świat jest niesprawiedliwy”, wielu ludzi nie ma szans na godne życie, a korzyści przynosi wspólne i solidarne działanie. Zdaniem polityka ludzie powinni czerpać nadzieję z niesienia pomocy, np. uchodźcom z Bośni czy dzieciom z Rwandy i Burundi. Niemcy okazały solidarność przyjmując 320 tys. uchodźców z Bośni i Hercegowiny. „Recepta sukcesu” Kinkela to: wolny rynek, demokracja, stabilne i przejrzyste regulacje prawne, integracja z gospodarką światową. Popierał przesłanie konferencji w Rio de Janeiro – „pokój to nie wszystko, ale bez pokoju nie ma nic”⁹⁴.

Trendy przyszłości w polityce według Klaus Kinkela

Polityk zauważał wzrost współzależności międzynarodowych, zacieranie różnicy między polityką wewnętrzną i zagraniczną, dynamikę wzrostu w Azji. Zaznaczał w wypowiedziach, że rosą więzi między państwami i dlatego zmalało niebezpieczeństwo prowadzenia wojen. Problemów upatrywał w tym, że nadal w wielu państwach brakuje stabilności i panuje ubóstwo. Dla Niemiec jest ważne, by państwa osiągnęły stabilność, stąd potrzebne jest prewencyjne pokonywanie kryzysów. Wartości, do których odwoływał się Kinkel to: ochrona praw człowieka, tolerancja, dialog, stabilność gospodarcza, doradztwo w umacnianiu praworządności. Postulował współpracę na rzecz rozwoju, udzielanie pomocy humanitarnej, uczestniczenie w misjach pokojowych⁹⁵. Podkreślał, że polityka zagraniczna jest realizowana przez rozwój polityki kulturalnej, np. rozgłośni Deutsche Welle, wspieranie nauki języka niemieckiego⁹⁶.

⁹³ 50 Jahre Allgemeine Erklärung der Menschenrechte, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 17 III 1998.

⁹⁴ Reformbedarf kein Grund für Beitragsvereinigung. Rede des deutschen Außenministers vor 51. UN-Generalversammlung. 25.09.1996, „Vereinten Nationen” 1996, nr 6, s. 216–217.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ K. Kinkel: *In neuer Welt gemeinsam das Überleben lernen*, w: D. Weinrich (red.): *Deutsche Welle. Auftrag Deutschland. Nach der Einheit: Unser Land der Welt vermitteln*, Mainz – München 1993, s. 24.

Klaus Kinkel doceniał znaczenie islamu, zyskującej wpływy wspólnoty religijnej. To nie tylko religia, to też siła społeczna w niektórych regionach na świecie. 14 mln muzułmanów żyje w Europie Zachodniej, w tym 2,3 mln w Niemczech. Powołał się na słowa Johanna Wolfganga Goethego: „nie można już rozdzielić Orientu i Okcydentu”. Nadal jednak kultury dzielą granice stereotypów, a państwa muzułmańskie znajdują się w trudnej sytuacji, w wielu panuje bieda. Bezrobocie jest problemem w Algierii, Egipcie, Arabii Saudyjskiej. Minister wyrażał ubolewanie, że młodym pokoleniom brakuje perspektyw. Nie traktował islamu jak monolitu. Terror fundamentalistów islamskich traktował jak reakcję na problemy. Polityk ostrzegał przed niebezpieczeństwem stawiania w opozycji „zsekularyzowanej Europy” i „religijnego Orientu”. Zalecał zdobywanie wiedzy o innych religiach i partnerską współpracę. Podkreślał, że także chrześcijanie żyją w państwach muzułmańskich. Rolę mostu między światem islamu a Zachodem pełni, zdaniem Kinkela, Turcja. Uważał, że państwo to nie może być członkiem Unii Europejskiej ze względu na nieprzestrzeganie praw człowieka, problemy gospodarcze oraz złe relacje z Grecją⁹⁷. Stanowisko Kinkela na temat członkostwa Turcji w Unii Europejskiej ulegało przeobrażeniom. Jeszcze w 1997 roku reprezentował pogląd, że Turcja nie spełnia kryteriów członkostwa w Unii Europejskiej, choć „należy do Europy”. Klaus Kinkel zawsze jednak podkreślał, że mocnym atutem Turcji jest przynależność do NATO. Natomiast kością niezgody było łamanie praw człowieka w Turcji, przede wszystkim problem kurdyjski. Dwuznaczna była kwestia dostarczania wyprodukowanej w Niemczech broni do Turcji. Kinkel twierdził, że nie ma dowodów na użycie tej broni przeciwko Kurdom⁹⁸.

Sytuację na Bliskim Wschodzie nazywał „tragiczną” i optował za pogodzeniem się Palestyńczyków z istnieniem państwa Izrael. Kinkel uważał, że Niemcy wyciągnęły lekcję z historii i nauczyły się umacniać

⁹⁷ K. Kinkel: *Der Islam und Europa*, „Berichte” 1998, nr 8, s. 22–26.

⁹⁸ R. Hülsse: *Looking beneath the surface – invisible othering in the German discourse about Turkey’s possible EU-accession*, s. 7, <http://aei.pitt.edu/644/1/ICHuelsse.pdf>; „Ein wichtiger Partner. Interview mit Außenminister Klaus Kinkel über Waffen für die Türkei”, *„Der Spiegel”*, 9 V 1994.

dobre relacje z Izraelem. Podkreślał, że ponad 60 tys. Żydów mieszka w Niemczech. Wraz z przewodniczącym Centralnej Rady Żydów Ignatzem Bubisem złożył wizytę w Yad Vashem. Przypominał, że także w jego mieście rodzinnym, w Hechingen, znajduje się synagoga. W 1993 roku uczestniczył w otwarciu w Waszyngtonie muzeum Holocaustu. W 1997 roku wypowiedział się podczas dziewiątego Niemiecko-Żydowskiego Dialogu o potrzebie pamięci o Holocaustie⁹⁹. Izrael, zdaniem Kinkela, będzie musiał uznać państwo Palestyna. Polityk ubolewał, że droga do uznania Palestyny jest oparta na wrogości i agresji. Ganił Jasera Arafata za to, że nie odciął się szczerze od terroryzmu. Opowiadał się za udziałem wspólnoty międzynarodowej w rozwiązanie sporu. Szczególne znaczenie przypisywał zaangażowaniu Stanów Zjednoczonych. Waszyngton nie może działać samodzielnie, wymagane jest wsparcie Rosji, UE, NATO. Niezbędne jest zawieszenie broni i rokowania między Palestyńczykami i Izraelczykami. Należy rozważyć wysłanie obserwatorów międzynarodowych. Uważał, że ze względu na doświadczenia przeszłości wysyłanie niemieckich żołnierzy w centrum konfliktu jest dyskusyjne. Bliski Wschód potrzebuje nadziei na stabilizację, region ten zmagają się też z innymi problemami, którymi są „woda, ropa naftowa, gospodarka, społeczny materiał wybuchowy”¹⁰⁰.

O Wschodzie Kinkel twierdził: „Azja w przeszłości wiele nauczyła się od zachodnich cywilizacji. Dzisiaj możemy i musimy uczyć się od Azji”¹⁰¹. Kinkel podkreślał znaczenie współpracy z Japonią w zakresie bezpieczeństwa, np. na forum KBWE. Kontakty z państwami azjatyckimi uważał za niezbędne w polityce na rzecz ochrony środowiska naturalnego, np. w ramach ONZ. W listopadzie 1992 roku Kinkel złożył pierwszą wizytę w Chinach. Była to jednocześnie pierwsza wizyta w tym państwie niemieckiego ministra spraw zagranicznych po masakrze na placu Tienanmen. Kinkel prowadził tzw. politykę wyciągniętej

⁹⁹ *Rede von Bundesminister Dr Klaus Kinkel (z okazji 70. urodzin Ignatza Bubisa)*, „Bulletin der Presse- und Informationsamt der Bundesregierung”, 20 I 1997, nr 6, s. 51; *Unsere Verantwortung vor der Geschichte*, ibidem, 24 I 1997, nr 7.

¹⁰⁰ K. Kinkel: *Eine KSZE für den Nahen Osten*, „Internationale Politik” 2002, nr 5, s. 35–38.

¹⁰¹ *Rede von Bundes Außenminister Klaus Kinkel in der Asien – Debatte des Deutschen Bundestages am 1. Dezember 1993 (gekiürzt)*, „Europa-Archiv” 1994, nr 6, D203.

ręki. Timothy Garton Ash stwierdził: „Podczas wizyty w Chinach nowy minister spraw zagranicznych Klaus Kinkel wypowiadał się na temat praw człowieka bardzo powściągliwie, jedynie w kontekstach nieoficjalnych, za to głośno mówił o od dawna potrzebnej normalizacji. Kinkel chińskiego premiera Li Penga, współodpowiedzialnego za masakrę na placu Tienanmen nazwał »najzupełniej normalnym, otwartym człowiekiem«”¹⁰². W 1992 roku Kinkel popierał umacnianie kontaktów z Chinami. Jednak zaznaczał, że w relacjach z tym państwem trzeba podkreślać znaczenie praw człowieka. „Polityka wobec Chin nie jest skierowana przeciwko Tajwanowi”. Niemcom zależy na kontaktach gospodarczych i kulturalnych z Tajwanem. Niemcy obserwują sytuację w Afganistanie i są świadome azjatyckich problemów, np. w Kaszmirze, Kambodży¹⁰³. W czerwcu 1996 roku polityk złożył ponowną wizytę w Pekinie. Podróż odbyła się po zatwierdzeniu przez niemiecki Bundestag rezolucji w sprawie łamania praw człowieka w Tybecie. Kolejna wizyta, odbyta w październiku, dotyczyła współpracy gospodarczej. Kinkel – lider FDP – zabierając głos w sprawach gospodarczych postulował umacnianie wolnego rynku i rozwój przedsiębiorczości.

W przypadku Iranu Kinkel popierał początkowo politykę „krytycznego dialogu”. Relacje niemiecko-irańskie układały się poprawnie, odbywały się wizyty dyplomatyczne oraz rozwijały się stosunki handlowe. Wzrost negatywnych nastrojów wobec Iranu miał miejsce po zamordowaniu premiera Izraela Icchaka Rabina. W związku z przygotowaniem szczytu islamskiego w Niemczech Bundestag oraz Centralna Rada Żydów domagały się, by odwołać zaproszenie dla irańskiego ministra Ali Akbara Welajatiego. Krytyczne stanowisko wobec polityki Kinkela zajął wtedy m. in. lider Zielonych Joschka Fischer¹⁰⁴. Kinkel zmuszony był tłumaczyć się ze swoich kroków przed opinią publiczną. Był to moment krytyczny w jego karierze.

¹⁰² T. Garton Ash: *W imieniu Europy...*, s. 459.

¹⁰³ *Rede von Bundesaußenminister Klaus Kinkel...*, „Europa-Archiv” 1994, nr 6, D203. D203-204.

¹⁰⁴ K. Grzybowska: *Niemcy chcą aresztować*, „Rzeczpospolita”, 16 III 1996; *Kinkel warnt Iran vor einer Eskalation*, „Welt”, 22 XI 1996; *Ein Fehler von Klaus Kinkel*, „Focus. Magazin” 1995, nr 46; S. Krause-Burger: *Joschka Fischer. Der Marsch durch die Illusionen*, Reinbeck bei Hamburg 2000, s. 204–206.

Utrata władzy

Po klęsce chadecji w 1998 roku Klaus Kinkel utracił stanowisko ministra spraw zagranicznych. Nadal jednak zabierał głos w sprawach międzynarodowych, wypowiadał się o „nowych akcentach w polityce międzynarodowej”¹⁰⁵. Różnił się tym od Genschera, któremu zarzucano, że ten nie uwzględniał nowych trendów. Centralne znaczenie dla Kinkela miała ochrona praw człowieka. W kontekście ataku terrorystycznego z 11 września 2001 roku stwierdzał: „globalne zagrożenie wymaga globalnych odpowiedzi”¹⁰⁶, tzn. solidarnej postawy społeczności międzynarodowej wobec niebezpieczeństwa terroryzmu. Formułując wizję aktualnej liberalnej polityki zagranicznej, wyraził poparcie dla polityki Baracka Obamy. Uważał, że należy jeszcze bardziej rozpowszechniać ideę integracji europejskiej. Zależało mu, aby Niemcy w Unii Europejskiej odgrywały kluczową rolę. Nawoływał do ochrony praw człowieka oraz propagował rozbrojenie. Oceniał surowo politykę Gerharda Schrödera w tym zakresie, Joschkę Fischera krytykował za nieefektywność, podobnie jak i Franka-Waltera Steinmeiera. Klaus Kinkel wyraził poparcie obecnemu ministrowi spraw zagranicznych z ramienia FDP, Guido Westerwelle. Mimo że Klaus Kinkel nie należy do najbardziej znanych i lubianych niemieckich polityków, to swoją aktywnością i pracowitością wpłynął na realizację polityki wewnętrznej i zagranicznej RFN.

Abstract

Klaus Kinkel's Political Career

Born in 1936, Klaus Kinkel is a representative of Germany's Free Democratic Party (FDP). Among the leaders of that party, Walter Scheel and Hans-Dietrich Genscher may have won greater popularity, but even so, Kinkel also exerted an influence on the liberals' policy line, primarily by means of the Wiesbaden Declaration. Working closely with Genscher, Kinkel amassed the experience of which he would avail

¹⁰⁵ H. Bude: *Außenpolitik im Generationenzusammenhang. Der Fall Klaus Kinkel*, „Merkur” 1994, nr 9/10, s. 804.

¹⁰⁶ O. Graff Lambsdorff: *Freiheit langfristig sichern. Deutschland und die USA nach den Anschlägen des 11. Septembers*, „Liberal” 2001, nr 12, s. 3.

himself in leading the FDP, in holding office as the Federal Minister of Justice and, subsequently, in heading the Federal Foreign Office. With his education as a lawyer, Kinkel demonstrated an adroitness and professionalism in carrying out his duties. He gained no renown for charisma and leadership skills, but neither did he ever become implicated in any scandals.

The article presents Kinkel's path into politics. As a politician, it was not until 1991 that he decided to become a member of the FDP, despite having worked with Genscher since 1968. Because he was the Federal Minister of Justice during the unification of the two Germanys, he was responsible for the restoration of the rule of law in the Eastern part of the new state. Then, on assuming Genscher's former duties at the Federal Foreign Office, he pointed to the new role to be played by diplomacy following the collapse of the Cold War.